

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИЧНИЙ В'ЯЗЕНЬ» У КОНТЕКСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АМНІСТІЇ В УКРАЇНІ

Якщо розглядати поняття «політичний в'язень» в ретроспективі, то можна зауважити, що за часів СРСР такими в'язнями вважалися особи притягнуті до кримінальної відповідальності за вчинення «політичних злочинів», перелік яких був біль-менш зрозумілим і до нього, як правило відносилися злочини проти держави та політичного устрою.

Однак, в сучасних умовах поняття «політичний в'язень» набуває дещо іншого забарвлення, оскільки політичні опоненти можуть притягуватися до кримінальної відповідальності не тільки за злочини проти держави чи основ національної безпеки, але й за будь-які інші злочини.

Політичними в'язнями слід вважати осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності у зв'язку з політичними мотивами (політичними репресіями, боротьбою з політичними опонентами тощо) і визнаних такими Верховною Радою України. Нажаль, чинне вітчизняне законодавство не встановлює механізму визнання особи політичним в'язнем, а тому, вбачається, що таке визнання можливе тільки за рішенням Верховної Ради України щодо конкретної особи. При цьому визнання особи «політичним в'язнем» автоматично не призводить до застосування щодо неї амністії (в тому числі й індивідуальної) чи повної реабілітації. По суті визнання особи «політичним в'язнем» є тільки констатацією, що вона притягалася до кримінальної відповідальності за політичними мотивами і така констатація не може вважатися автоматичною підставою зміни її правового статусу.

У ст. 3.1. Рекомендацій схвалених резолюцією Парламентської асамблеї Ради Європи «По визначенню поняття політичний в'язень» [2] зазначено, що політичним в'язнем є особа, якій призначено покарання у вигляді позбавлення волі, що

застосоване виключно із-за його політичних, релігійних або інших переконань, а також у зв'язку з ненасильницьким проявом вільної думки, релігії, вільного вираження поглядів і інформації, вільних мирних зібрань і асоціацій, інших прав і свобод, які гарантовані Міжнародним Пактом про громадянські і політичні права або Європейською Конвенцією про захист прав і основних свобод. А також особи, до яких було застосоване покарання у вигляді позбавлення волі за ненасильницькі дії, що направлені на захист основних прав та свобод особи. Крім того політичними в'язнями відповідно до зазначеної статті визнаються особи, яким призначено покарання у вигляді позбавлення волі за ознаками статті, раси, кольору шкіри, мови, релігії, національного, етнічного, соціального або сімейного стану, народження, громадянства, сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності, соціального статусу або іншими ознаками, або виходячи із наявності постійного зв'язку з угрупованнями, яким притаманні такі ознаки [1].

Відповідно до ст. 3.2. зазначених Рекомендацій, політичним в'язнем є також особа, яка позбавлена волі, якщо при наявності політичних мотивів її переслідування, мало місце хоча б один із наступних факторів: а) позбавлення волі було застосоване з порушенням права на справедливий судовий розгляд, інших прав і свобод, які гарантовані Міжнародним Пактом про громадянські і політичні права або Європейською Конвенцією про захист прав і основних свобод; б) позбавлення волі було побудоване на фальсифікації доказів, за злочин за який особа притягується до кримінальної відповідальності, або при відсутності факту вчинення злочину або складу злочину, або якщо його вчинила інша особа; в) тривалість або умови позбавлення волі явно не пропорційні (неадекватні) вчиненому злочинному діянню, за яке особа підозрюється, обвинувачується, або визнана винною; г) особа позбавлена волі вибірково по відношенні до інших осіб [1].

Проте, політичним в'язнем не визнається особа, яка хоча і при наявності зазначених у даних статтях факторів вчинила насильницьке правопорушення проти особи.

Водночас, Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про застосування амністії в Україні» щодо повної реабілітації політичних в'язнів» слід розглядати як своєрідне поєднання внесених змін до Закону України «Про застосування амністії в Україні», а також безпосереднього оголошення повної індивідуальної амністії. У відповідності з цим дія різних частин Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про застосування амністії в Україні» щодо повної реабілітації політичних в'язнів» є дещо відмінною. Зокрема в частині внесення змін це закон діє аналогічно до Закону України «Про застосування амністії в Україні». Натомість, дія Закону у частині оголошення повної індивідуальної амністії стосується не всіх без винятку випадків (осіб), а тільки тих до яких застосовується така амністія. Відповідно щодо дії Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про застосування амністії в Україні» щодо повної реабілітації політичних в'язнів» по колу осіб, то внесення змін до законодавства стосується всіх випадків застосування амністії в майбутньому і всіх осіб, до яких така амністія може застосовуватися, тоді як саме оголошення повної індивідуальної амністії стосується виключно осіб, перерахованих в п. 1 розділу II вказаного закону.

При цьому слід зазначити, що індивідуальна амністія, з урахуванням обмежень, передбачених в ст. 4 Закону України «Про застосування амністії в Україні», може застосовуватися до будь-яких осіб, які засуджені судами України та відбувають в Україні покарання, або до осіб, кримінальні справи (кримінальні провадження) стосовно, яких розглянуті судами України, але обвинувальний вирок щодо яких не набрав законної сили.

Положення Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про застосування амністії в Україні» щодо повної реабілітації політичних в'язнів» відповідно до п. 3 розділу II набувають чинності з дня його опублікування. Такі зміни не мають зворотно дії в часі тобто не стосуються випадків амністії, яка оголошувалася до прийняття цього Закону. Пояснюється це тим, що вказані зміни стосуються саме застосування

індивідуальної амністії, яка по суті є новелою для вітчизняного законодавства і до прийняття такого Закону не застосовувалася. Проте, як вказувалося вище, положення цього закону, які стосуються саме внесення змін до Закону України «Про застосування амністії в Україні» розповсюджуються на всі подальші випадки оголошення індивідуальної амністії, але для такого оголошення необхідно видання нового законодавчого акту, який по-перше, повинен визначати конкретних осіб, до яких застосовується індивідуальна амністія, а по-друге, визначав би межі відповідної індивідуальної амністії.

Список використаних джерел

- 1.Руководство по определению понятия «политический заключенный». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.memo.ru/d/2884.html>
- 2.The definition of political prisoner /Resolution 1900 (2012) Final version. <http://assembly.coe.int/ASP/XRef/X2H-DW-XSL.asp?fileid=19150&lang=en>

Ієрусалимов І. О., професор кафедри досудового розслідування ННПФПСКМ НАВС, к.ю.н., доцент;
Юрченко О.В., слідчий СВ Шевченківського РУГУ УМВС України в м. Києві

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ (СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ)

У 1994 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла за основу проєкт Комісії міжнародного права Організації Об'єднаних Націй по організації міжнародного кримінального суду та утворила Спеціальний комітет з питань заснування міжнародного кримінального суду (AdHocCommittee). Розглянув доповідь